

Opetus- ja kulttuuriministeriö
kirjaamo@minedu.fi

Viite: OKM022:00/2015

Lausuntopyyntö työryhmän ehdotuksesta museopoliittiseksi ohjelmaksi

Opetus- ja kulttuuriministeriö on pyytänyt Suomen Kuntaliitolta lausuntoa työryhmän ehdotuksesta museopoliittiseksi ohjelmaksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön lausuntopyynnön mukaisesti Suomen Kuntaliitto arvioi ohjelman toimivuutta painottuen erityisesti kuntien keskeiseen rooliin sekä museoiden ylläpitäjinä, että ammatillisen museotoiminnan tukijoina ja kehittäjinä alueellaan.

Museopoliittinen ohjelmakokonaisuus

Työryhmän tehtävänä oli tarkastella suomalaista ammatillisesti hoidettua museokenttää ja laatia ehdotus museopoliittisiksi linjauksiksi ja painopisteiksi kulttuuripoliittisten tavoitteiden pohjalta.

Suomen Kuntaliiton mielestä työryhmä on ansiokkaasti luonut museo- ja kulttuuriperintöalalle napakan ja toimivan vision vuoteen 2030 ja määritellyt toiminnan kehittämistä ajatellen tarkoituksenmukaisen arvopohjan.

Suomen Kuntaliiton mielestä työryhmä on hyvin tavoittanut suomalaisen museo- ja kulttuuriperintöalan moniäänisyyden, monipuolisuuden sekä toiminnan yhteiskunnallisen suorat ja välilliset vaikutukset muun muassa hyvinvointiin ja luovuuteen sekä alueelliseen elinvoimaisuuteen. Ohjelmassa on ansiokkaasti tuotu esille väestön osallisuuden edistäminen ja palvelujen saatavuuden turvaaminen sekä huomioitu ammatillisen museotoiminnan lisäksi Suomen rikkaan kotiseutu- ja erikoismuseokentän merkitys.

Kukin kehittämiskokonaisuus rakentuu tavoitetilasta, kehittämiskohteen kuvauksesta sekä toimenpide-ehdotuksista.

Suomen Kuntaliiton mielestä ei ole tarkoituksenmukaista, että jokaisen toimenpide-ehdotuksen kohdalla määritellään toimeenpanon ja yhteistyön vastuut. Toimijasta ja tavoitteesta riippuen toimeenpanoon osallistujat ja osallistumisen tavat voivat museosta riippuen vaihdella. Kunnallisten museoiden kohdalla kunta museon ylläpitäjänä määrittelee käytännössä museon toiminnan resurssit, kehittämistoimenpiteet sekä yhteistyötahot ja -tavat.

Osaava ja oppiva museoala-kokonaisuus

Museotyö on moniammatillista ja vahvasti verkottunutta, ohjelmassa todetaan. Toisaalta todetaan, että museoissa on vahvaa poikkitieteellistä osaamista. Museoammattilaisten erilaiset koulutustaustat tukevat toisiaan ja mahdollistavat ennakoivan ja vaikuttavan museotoiminnan.

Suomen Kuntaliitto on samaa mieltä. Museotoiminta perustuu monenlaisiin osaamista vaativaan asiantuntijatason työhön ja ammatilliseen osaamiseen. Siksi on tärkeää luoda mahdollistava museolaki ja tukea museo- ja

kulttuuriperintöalaa tunnistamaan ympärillä olevat mahdollisuudet ja toisaalta monet vaatimukset, jotta suomalainen museotoiminta voi kehittyä, digitalisoidua, osallistaa ja kuulla asiakkaita. Ja jotta museoissa tunnistetaan omat vahvuudet ja osataan hyödyntää muiden osaamista sekä verkottua museot keskenään ja muiden toimijoiden kanssa.

Museoiden kokoelmat esille ja käyttöön-kokonaisuus

Suomen Kuntaliiton mielestä näyttelytoiminta voitaisiin huomioida omana kokonaisuutena, sillä nyt se hukkuu muiden kokonaisuuksien alle.

Kun ajatellaan museokävijöiden osallisuutta ja yleisötyötä sekä museokävijöiden määrän kasvattamista, toisaalta museoiden (kansainvälistäkin) yhteistyötä, olisi näyttelytoimintaa voinut avata enemmän. Jos ei omana kokonaisuutena, ainakin nykyistä selvemmin museoiden kokoelmien yhteydessä. Miten teosten lainaus ja vaihto, museoiden profiloituminen, yhteiskunnallisuus ja ajankohtaisuus, kokoelmahankinnat ynnä muu näkyvät nimenomaan näyttelytoiminnassa ja miten näyttelytoiminta on selvin ikkuna yleisölle museon toimintaan ja kokonaisuuteen.

Uudistuva, vahva ja vaikuttava museokenttä-kokonaisuus

Museokenttää koskevan kehittämiskokonaisuuden toimenpidekohdassa 4 (s. 32) ehdotetaan perusrahoituksen ulkopuolista kannustinrahoitusta vahvimpien toimintayksiköiden muodostamiseksi. Taloudellisten vaikutusten kohdalla todetaan toisaalta, ettei museopoliittisen ohjelman ehdotuksilla ole välittömiä vaikutuksia valtiontalouteen ja ehdotukset on mahdollista toteuttaa valtiontalouden kehysten puitteissa.

Suomen Kuntaliiton mielestä on tärkeää, että kannustinrahoitus tulee valtion talousarviosta erillisenä määrärahana, eikä sitä vähennetä museoiden perusrahoituksesta.

Kuntaliitto näkee tärkeänä, että toimijakentän kehittämistä tehdään yhteistyössä toimijoiden kanssa alueiden ja museoiden erityispiirteet huomioiden, eikä yksinomaan kansallisista lähtökohdista ja pelkästään museoiden suuruutta tavoitellen.

Suomen Kuntaliiton mielestä ohjelmassa korostuu suurempien toimintayksiköiden tavoite sekä alueellisten ja valtakunnallisten vastuumuseoiden tukeminen, resursointi ja ohjaus. Kuitenkin on tärkeää tukea ammatillista museokenttää kokonaisuudessaan ja siellä tehtävä työ, panostus ja osaaminen tunnistaen, jotta turvataan alueellisesti museopalvelujen saatavuus.

Nykyisten 22 maakuntamuseon ja 16 aluetaidemuseon alueelliset kehittämis- ja asiantuntija-tehtävät on tarkoitus koota yhteen ja luoda alueellinen ja valtakunnallinen vastuumuseoiden verkosto. Tavoitteena on, että valtio osallistuu vastuumuseoiden toiminnan rahoittamiseen ja rahoitus tulee jatkossa määräytymään vastuumuseon hoitamien tehtäväkokonaisuuksien perusteella. Kriteerit ja toteutus täsmeytyvät taidelaitosten valtionosuusjärjestelmän uudistamisen yhteydessä. Lisäksi (s. 35) esitetään mahdollisuutta laajentaa alueellisten vastuumuseoiden rahoitus pohjaa ao. tehtäväkokonaisuuksien hoitamiseksi kuntien välisillä vapaaehtoisilla sopimuksilla.

Suomen Kuntaliitto edellyttää, että erikseen vastuumuseoille määritellyt erityistehtävät ovat perusrahoituksen ulkopuolista toimintaa, johon valtion tulee varata riittävästi määrärahaa (rahoitusperiaate), eikä toiminnasta aiheutuvien tehtävien rahoitusvastuuta saa siirtää valtiolta alueen kunnille. Tästä syystä Suomen Kuntaliitto ei kannata ehdotusta laajentaa rahoitus pohjaa alueen kuntien vapaaehtoisilla sopimuksilla. Ehdotus on ristiriidassa ehdotuksen 7 kanssa (s.37), jonka mukaan rahoitukseen käytettävät resurssit mitoitetaan siten, että voidaan varmistaa kaikkien tehtäväkokonaisuuksien hoitaminen kattavasti koko maassa.

Maakunta- ja aluetaidemuseoverkoston korvaava alueellisten vastuumuseoiden verkosto tulee olemaan lukumäärältään vähäisempi kuin nyt, mutta toiminta-alueeltaan ja tehtäväkokonaisuuksiltaan nykyistä laajempi.

Suomen Kuntaliitto edellyttää, että tehtäväkokonaisuudet, rahoitus ja toiminta-alue ovat riittävän tarkasti tiedossa siinä vaiheessa, kun opetus- ja kulttuuriministeriö käynnistää neuvottelut halukkaiden ylläpitäjien kanssa ja että tätä koskeva kuuleminen on aitoa ja läpinäkyvää.

Suomen Kuntaliiton mielestä on tärkeää, ettei tulevassa museoiden valtionosuusjärjestelmän uudistustyössä keskitytä liikaa vastuumuseoihin koko muun museokentän ja museoiden perusrahoituksen kustannuksella. Monet maakunta- ja aluetaidemuseoiden ylläpitäjät ovat investoineet ja kehittäneet pitkäjänteisesti museotoimintaansa. Maakunta- ja aluetaidemuseoiden ohella meillä on paljon laadukkaita ja toimintaansa kehittäviä kaupunginmuseoita ja taidemuseoita, joilla on tärkeä rooli museopoliittisen ohjelman toteuttamisessa.

Kestävyyttä ja joustavuutta rahoitukseen

Museoiden toiminta nojaa julkiseen rahoitukseen. Valtio ja kunnat ovat toiminnan päärahoittajia ja kattavat toiminnan menoista noin 80 prosenttia. Julkisen talouden kiristyminen on vaikuttanut heikentävästi myös museoiden toimintaedellytyksiin.

Suomen Kuntaliitto kantaa huolta, miten nykyisessä valtion taloudellisessa tilanteessa voidaan edistää ohjelmaan sisällytettyjä keskeisiä ja kannatettavia ehdotuksia. Perusrahoituksella luodaan kehittämisen mahdollistava perusta, ei pelkillä hankeavustuksilla. Siksi museoiden ylläpitäjille tulee tulevan perusrahoituksen olla pitkäjänteistä ja riittävän tasoista. Kuntaylläpitäjille museoiden enakoiva ja pitkäjänteinen valtionosuusrahoitus on tärkeä tuki toiminnan jatkuuudelle.

Museoilta edellytetään entistä enemmän palvelujen tuotteistamista ja rahoituspohjan laajentamista, toisaalta tuodaan esille mm. maksuttomuutta (ilmainen sisäänpääsy). Kustannusten hillitsemiseksi ja toisaalta toiminnan tehostamiseksi esitetään ohjelmassa museoiden välistä sekä sektorirajat ylittävää yhteistyötä.

Suomen Kuntaliitto pitää erinomaisena, että museoiden ja kunnan muiden palvelusektorien välistä yhteistyötä korostetaan ohjelmassa.

Suomen Kuntaliitto muistuttaa, että kunnallisten museoiden toimintaan vaikuttaa ylläpitäjän eli kunnan tahtotila sekä kunnassa tehdyt päätökset maksullisesta palvelutoiminnasta/maksuttomasta sisäänpääsystä. Myös yhteistyöstä ja ylläpitäjämutouksista (museoiden yhdistäminen ym.) päätetään kunnan museotoiminnalle asettamien tavoitteiden pohjalta. Näihin vaikuttavat myös valtionosuusrahoitus. Museopalvelujen alueellisen saatavuuden turvaamisen näkökulmasta on tärkeää, että valtionvalta omalla toiminnallaan sitoutuneesti tukee kuntaylläpitäjiä kehittämään ammatillista museotoimintaa.

Suomen Kuntaliitto ihmettelee ohjelman (s. 42) kannanottoa yliopistojen museoiden mukaan ottamisesta harkinnanvaraista valtionavustusta oikeuttavien museoiden joukkoon. Käytännössä kun harkinnanvaraisten valtionavustusten määrää ei olla nostamassa, samaa määrärahaa jaetaan entistä isommalle joukolle pienempiä määriä.

Toimenpide-ehdotusten taloudelliset vaikutukset

Työryhmän esityksestä ei aiheudu välittömiä taloudellisia vaikutuksia kunnille tai muille museoiden ylläpitäjille.

Suomen Kuntaliitto haluaa, että museopoliittisen ohjelman linjausten ja toimenpide-ehdotusten toteutumisen arvioinnissa huomioidaan museotoiminnan yhteiskunnalliset ja erityisesti taloudelliset vaikutukset ohjelmassa esitettyä laajemmin ja tarkemmin.

Ohjelmassa esitetään taloudellisten vaikutusten yhteydessä alueellisten vastuumuseoiden alueellisten palveluiden osalta selvityksen laatimista mahdollisuuksista laajentaa rahoituspohjaa alueen muihin kuntien välisillä vapaaehtoisilla sopimuksilla. Vastaavanlaisena esimerkkinä nostetaan esille aluearkkitehtien sopimuskäytännöt kuntien välillä alueellisissa palveluissa.

Suomen Kuntaliiton mielestä taloudellisilla vaikutuksilla tarkoitetaan ohjelman toimenpiteiden taloudellisten vaikutusten arviointia ja siitä ei tässä ole kyse, koska ehdotuksen taloudellisia vaikutuksia ei ole ohjelmassa käsitelty.

Suomen Kuntaliitto korostaa, että kunnat itse päättävät, missä asioissa ne haluavat kuntalain (410/2015) mukaisesti tehdä yhteistyötä yli kuntarajan, sopia yhteistoiminnasta tai ostaa palveluja toiselta kunnalta.

Alueellisen vastuumuseon tehtävistä ja rahoituksesta tullaan säätämään museo-laissa- ja -asetuksessa. Vastuumuseoiden tehtävien rahoitus kuuluu valtion ei kuntien vastuulle, aivan kuten maakuntamuseoille ja aluetaidemuseoille on annettu korotettua valtionosuutta (valtionosuuden 10 prosentin korotus) erikseen säädettyjen tehtävien hoitamiseen.

Suomen Kuntaliitto pitää itsestään selvänä, että vastuumuseoiden tehtäväkoko- naisuuksien hoitamiseen liittyvä rahoitus on kyettävä turvaamaan valtion ta- lousarvoissa. Valtion rahoitusvastuuta ei pidä vähitellen siirtää kuntien vastuulle vapaaehtoisten rahoitussopimusten avulla. Mitä tulee aluearkkitehtitoimintaan, siinäkin sopimustyhteistyöhön osallistuvat kunnat voivat hakea ympäristöhallin- non harkinnanvaraisia avustuksia ao. toimintaan.

Museolakia koskevat ehdotukset

Museopoliittinen työryhmän asettamiskirjeessä todetaan, että työryhmän tehtävänä on arvi- oida museolain ajantasaisuus ja tarve lain kokonaisuudistamiselle. Työryhmän näkökannoista Suomen Kuntaliitto haluaa kommentoida erityisesti sivun 48 kohtaa 4), jossa todetaan valti- onosuuden edellytyksistä.

On erittäin hyvä, että työryhmä edellyttäisi johtajalta vaadittavan jatkossa ni- menomaan johtamisosaaamista.

Suomen Kuntaliitto näkee ristiriitaisena työryhmän näkemyksen kelpoisuusvaa- timusten säilyttämisestä pääosin ennallaan. Ohjelman eri kehittämiskokonai- suuksissa ja muuttuvan toimintaympäristön kohdalla todetaan olevan selkeä tarve uudentalaiselle ja monenlaiselle osaamiselle. Kuitenkin henkilöstön vähim- mäismäärää halutaan tiukennettavan taidelaitosten vos-uudistustyön alusta- vissa ehdotuksissa ja tässä ohjelmassa. Suomen Kuntaliitto ei kannata tiuken- nuksia. Ehdotus ei myöskään ole pääministeri Juha Sipilän hallitusohjelman mu- kainen.

Museopoliittisessa ohjelmassa on hienosti tuotu esille museo- ja kulttuuriperin- töalan laajenevat yhteiskunnalliset mahdollisuudet, jotka vaativat toteutuak- seen monipuolista ja joustavaa ammatillista osaamista huomioiden mm. digi- taalisuus, osallisuus, taiteentuntemus, kulttuuriympäristön hoitoon liittyvät teh- tävät ym., ja nämä on tärkeää tunnistaa myös tulevassa museolaissa.

SUOMEN KUNTALIITTO

Terhi Päivärinta
johtaja, opetus ja kulttuuri

Johanna Selkee
erityisasiantuntija